

*Liviu-ALEXANDRU VIOREL**

**Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului
– iulie 2019 – august 2019 –**

Dreptul de a nu fi pedepsit sau judecat de două ori

*Art. 7 Protocolul 7 la Convenție
Hotărârea din 8 iulie 2019
Mihalache c. României*

Situația de fapt

Reclamantul, Erik Aurelian Mihalache, cetățean român a fost oprit de poliție ca urmare a unui control de rutină. A fost supus testării cu aparatul etilotest. Testarea a ieșit pozitiv. Polițiștii i-au cerut să îi însoțească la un spital pentru a i se recolta probe biologice în scopul stabilirii nivelului de alcool din sânge, însă dl. Mihalache a refuzat.

În luna iulie 2008, procurorul a dispus începerea urmăririi penale împotriva reclamantului pentru refuzul de a da probe biologice. În data de 7 august 2008, procurorul a finalizat ancheta (dispunând scoaterea de sub urmărire penală) apreciind că fapta nu prezenta pericol social. A fost însă aplicată reclamantului o sancțiune administrativă constând în amendă de aproximativ 250 euro. Reclamantul nu a înțeles să conteste soluția, achitând amenda, împreună cu cheltuielile judiciare în data de 15.08.2008.

În ianuarie 2009, procurorul ierarhic superior a decis, din oficiu, să infirme ordonanța din 7.08.2008 pe considerentul că o sancțiune administrativă nu era adevărată în lumina nivelului general și specific al pericolului social decurgând din faptele cauzei, sens în care, dosarul a fost trimis înapoi procurorului pentru a se continua ancheta penală.

În martie 2009, dl. Mihalache a fost trimis în judecată. În noiembrie 2009 a fost condamnat la pedeapsa cu închisoarea de 1 an a cărei executare a fost suspendată condiționat (pentru refuzul de a i se recolta probe biologice). A formulat cale de atac, însă Curtea de Apel Galați a respins calea de atac prin hotărâre definitivă în data de 14.06.2010. În esență, s-a reținut inaplicabilitatea principiului *ne bis in idem*, raportat la faptul că ordonanța de scoatere de sub urmărire penală nu echivala unei hotărâri judecătorești de condamnare sau de achitare.

În martie 2013, Procurorul șef a invitat autoritățile fiscale să ramburseze amenda plătită de dl. Mihalache în baza ordonanței din 7.08.2008. În octombrie 2013, un agent de poliție s-a deplasat la domiciliul reclamantului să îl încunoștiințeze cu privire la procedura

* *Doctorand, Facultatea de Drept a Universității București
Email: liviu.viorel@ymail.com
Manuscris primit la data de 20 septembrie 2019.*

de rambursare a amenzii. Potrivit înscrisurilor de la dosar, reclamantul nu a solicitat niciodată rambursarea sumelor plătite.

Motivarea și soluția Curții

Curtea reține că principiul „*ne bis in idem*” conține trei elemente:

a) Primul, *ambele proceduri* trebuie să fie de natură *penală*. În cauza de față atât procedura finalizată cu ordonanța din 7.08.2008 de aplicare a amenzii, cât și cea care finalizată cu pronunțarea deciziei din 14.06.2010 de către Curtea de Apel Galați (hotărârea de condamnare a cărei executare a fost suspendată condiționat) au avut caracter penal.

b) Al doilea, *ambele proceduri* să fi vizat *aceleași fapte*. Curtea a reținut că în cadrul ambelor proceduri reclamantul a fost urmărit penal și judecat pentru refuzul de a i se recolta probe biologice în noaptea dintre 2 și 3 mai 2008, ambele proceduri vizând aceleași fapte și aceleași acuzații.

c) Al treilea, trebuie să se fi *dublat procedurile*. Curtea a constatat că articolul 4 din Protocolul nr. 7 a fost gândit să interzică dublarea procedurilor penale încheiate în mod definitiv. Curtea a observat că ordonanța din 7 august 2008 a constituit o „condamnare” (o sancțiune disuasivă și punitivă) devenită definitivă, în sensul autonom al Convenției, la expirarea termenului de 20 de zile prevăzut la articolul 249¹ din Codul de procedură penală român în vigoare la epoca faptelor. În acest sens, Curtea a subliniat că numai opțiunea prevăzută la articolul 249¹ din CPP (plângerea), în vigoare la momentul respectiv, a constituit un remediu „obișnuit” pentru a stabili dacă ordonanța din 7 august 2008 a devenit definitivă, nu și mijlocul procesual disponibil pentru procurorul superior (articolele 270 și 273 CPC) pentru a infirma din oficiu decizia dată de parchetul inferior. Din cauza absenței unui termen (pentru redeschiderea procedurilor din oficiu), legea română nu a reușit să reglementeze cu îndestulătoare claritate modul de utilizare a acestui remediu, provocând astfel domnului Mihalache o veritabilă incertitudine cu privire la situația sa juridică.

Având în vedere că ordonanța din 7 august 2008 a constituit o „decizie finală” în accepțiunea autonomă a Convenției, infirmarea acesteia de către procurorul ierarhic superior și redeschiderea procedurii a generat o dublare a procedurilor. O astfel de dublare a procedurilor ar putea fi compatibilă cu articolul 4 din Protocolul nr. 7 în măsura în care cel de-al doilea set de proceduri ar constitui o redeschidere în conformitate în acord cu cerințele prevăzute la articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7. În cazul de față, Curtea a observat că procurorul ierarhic superior s-a pronunțat pe baza aceluiași dosar și că niciun fapt nou nu a fost prezentat ori administrat în dosar. Prin urmare, redeschiderea procedurii nu a fost justificată de ivirea unor fapte noi sau recent descoperite ori de vreun defect fundamental în procedura anterioară. Prin urmare, Curtea a considerat că motivele invocate de parchetul ierarhic superior pentru a justifica redeschiderea procedurii erau incompatibile cu criteriile stricte prevăzute la articolul 4 din Protocolul nr. 7 și că redeschiderea procedurii a fost nejustificată.

În consecință, Curtea a constatat că domnul Mihalache a fost condamnat în baza ordonanței din 7 august 2008, care a devenit definitivă la momentul începerii noii proceduri.

Având în vedere că niciuna dintre situațiile care permit combinarea sau redeschiderea procedurii nu a fost incidentă în cazul de față, Curtea a concluzionat că domnul Mihalache a fost judecat de două ori pentru aceeași infracțiune, încălcându-se astfel principiul *ne bis in idem*. În consecință, a existat o încălcare a articolului 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție.

Satisfacția echitabilă (articolul 41)

Curtea a decis ca România să achite reclamantei suma de 5.000 de euro cu titlu de daune morale și 470 EUR cu titlu de costuri și cheltuieli.

Dreptul la un proces echitabil

Art. 6 din Convenție

Decizia din 18 iulie 2019

Bouhalma c. Franței

Situația de fapt

Reclamantul este un cetățean francez care trăiește în Franța, căsătorit, tată a 3 copii (cu vârstele de aproximativ 10, 6 și 4 ani) și primește alocație pentru adulți cu dizabilități. Cauza a avut ca obiect neexecutarea unei hotărâri judecătorești de acordare a unei case.

Vreme de aproximativ 12 ani dl. Bouhamia a trăit cu familia în apartamentul de 28 m.p. ai cumnatului său.

Pe 7 martie 2014 a formulat o plângere la Comisia de mediere în scopul unei obținerii unei oferte de alocare a unei locuințe.

Într-o decizie din 13 iunie 2014, Comisia a recunoscut că acesta a fost un caz prioritar și a stabilit că acestuia ar trebui să i se aloce grabnic o locuință proporțională cu nevoile și capacitățile sale. Decizia a fost transmisă prefectului din Paris.

La 23 decembrie 2014, afirmând că nu a primit nicio ofertă de alocare a unei case în interiorul termenului legal de 6 luni de la decizia comisiei, el a solicitat instanței administrative din Paris să dispună Statul să-i aloce o locuință nouă.

La 3 martie 2015, instanța administrativă a admis cererea sa, ordonând prefectului să aloce o locuință solicitantului și familiei sale. Abia pe 26 ianuarie 2017, i-a fost găsită o locuință, în baza unui contract de închiriere, începând cu 31 de ianuarie 2017.

Articolul 6 (dreptul la un proces echitabil)

Curtea a observat că la 26 ianuarie 2017, după depunerea cererii, reclamantului i-a fost acordată o locuință reclamantului și soției sale, în baza unui contract de închiriere începând cu 31 ianuarie 2017. În aceste condiții, a considerat că Hotărârea din 3 martie

2015 a fost executată la data de 31 ianuarie 2017. Astfel, s-a constatat că perioada de neexecutare a durat de la 3 martie 2015 până la 31 ianuarie 2017, un an și 11 luni.

În ceea ce privește căile de atac interne, Curtea a reținut, în primul rând, că, de la 2 iulie 2010, Consiliul de Stat a acceptat posibilitatea ca persoanele recunoscute ca fiind cazuri prioritare în alocarea de îndată a unei locuințe pe baza unei decizii a Comisiei, de a formula o acțiune tinzând la obținerea unor daune-interese pentru pierderea cauzată de inacțiunea statului.

În al doilea rând, Curtea a considerat că, în virtutea jurisprudenței interne puse la dispoziție, acțiunea având ca obiect acordarea unor daune ar fi permis reclamanților (cărora finalmente li s-a acordat o locuință) să obțină atât o constatare a faptului că hotărârea de acordare a locuinței a rămas neexecutată, cât și o soluție de acordare a unor despăgubiri.

Prin urmare, Curtea a concluzionat că un remediu compensatoriu era disponibil cu șanse rezonabile de succes. Prin urmare, cererea a fost respinsă pentru neepuizarea căilor interne de atac.

Interzicerea tratamentului inuman ori degradant; dreptul la libertate și la siguranță; dreptul la un proces echitabil; dreptul la respectarea vieții private și de familie

*Art. 3, art. 5 § 3, art. 6 § 1 și art. 8 din Convenție
Hotărârea din 27 august 2019
Izmestyev c. Rusiei*

Situația de fapt

În anul 2007, domnul Izmestyev a fost suspectat de implicare, ca membru al unui grup infracțional organizat, într-o crimă comisă în anul 2001. El a fost plasat în arest preventiv. Ulterior au fost aduse alte acuzații împotriva sa. El a fost acuzat de mai multe infracțiuni comise între 1994 și 2006, inclusiv înființarea și conducerea unei bande criminale, șapte crime și acte de terorism și tentative de luare de mită. Instanțele interne i-au prelungit arestul preventiv în mai multe rânduri în timpul procedurii, justificând deciziile acestora, în special, prin raportare la gravitatea acuzațiilor împotriva sa și la riscul ca, în calitatea sa de fost senator, să influențeze derularea procesului prin exercitarea de presiuni asupra martorilor sau a altor participanți la procesul penal.

În anul 2009, după ședința preliminară, instanța a decis ca procesul să se desfășoare în camera de consiliu pe motiv că procedurile publice ar putea dezvălui secrete de stat sau alte informații clasificate protejate în conformitate cu dreptul federal.

În 2010, instanța l-a găsit pe dl. Izmestyev vinovat de acuzații și l-a condamnat la închisoare pe viață.

În 2011, Curtea Supremă Rusă a modificat această hotărâre, dar a păstrat pedeapsa

cu închisoare pe viață. A respins plângerea reclamantului cu privire la lipsa unei audieri publice.

Articolul 3 (interzicerea tratamentelor inumane ori degradante)

Condițiile de detenție ale dlui. Izmestyev în centrul de detenție preventivă SIZO-2, între 30 noiembrie 2007 și 6 noiembrie 2011, și condițiile în care a fost transportat la și de la instanța de judecată în timpul procedurii penale împotriva sa au fost inumane și tratamentul degradant, întrucât Guvernul nu a reușit să probeze netemeinicia afirmațiilor dlui. Izmestyev care a susținut că ar fi fost deținut și transportat în condiții contrare articolului 3. Prin urmare, a existat o încălcare a acestui articol.

Articolul 5 § 3 (dreptul la libertate și la siguranță)

Domnului Izmestyev a fost arestat preventiv vreme de trei ani, unsprezece luni și douăsprezece zile. Având în vedere durata considerabilă a acestei perioade, Curtea a considerat că instanțele interne ar fi trebuit să ofere motive convingătoare pentru prelungirea detenției domnului Izmestyev. Acesta a remarcat însă că deciziile privind extinderea arestării preventive au fost formulate în termeni șablon fără a se baza pe vreo probă faptică specifică. Instanțele interne au menținut măsura arestului preventiv, grefându-se, în primul rând pe gravitatea acuzațiilor împotriva sa și pe complexitatea cauzei penale. Cu toate acestea, severitatea acuzațiilor nu ar putea fi, în sine, un motiv pentru ca detenția unei persoane să fie extinsă într-un stadiu avansat al procedurii. În ceea ce privește complexitatea cauzei penale, acest factor ar putea fi într-adevăr relevant, îndeosebi în cazurile care implică criminalitate organizată. În cazul de față, după ce probele au fost asigurate și dosarul penal trimis în judecată, nu mai era necesar ca domnul Izmestyev să fie plasat în arest preventiv dacă nu ar exista alte indicii tangibile ale unui risc ca procedurile judiciare să fie influențate ca urmare a legăturilor cu criminalitatea organizată.

După finalizarea examinării preliminare, instanțele interne l-au ținut pe domnul Izmestyev în arest preventiv (în perioada ce a precedat procesul) vreme de cel puțin doi ani și șapte luni, oferind întotdeauna aceleași motive și fără a invoca motive concrete de fapt. În plus, deciziile lor au fost „colective”, în sensul că au fost adoptate simultan în privința reclamantului și a mai multor co-inculpați ai săi.

În consecință, Curtea a considerat că, bazându-se în principal și în mod sistematic pe gravitatea acuzațiilor împotriva reclamantului, autoritățile au menținut măsura arestului preventiv mai mult de trei ani, pe motive care nu puteau fi considerate „suficiente” pentru a justifica o asemenea durată, reținând existența unei încălcări a art. 5 § 3 din Convenție.

Articolul 6 § 1 (dreptul la un proces echitabil)

Deși dl. Izmestyev a susținut că doar patru documente din sutele incluse în dosarul penal au fost calificate ca fiind „top secret” – și Guvernul nu a contestat acest lucru –,

instanța de fond a decis ca întreg procesul penal să se desfășoare în camera de consiliu exclusiv pe baza faptului că documentele clasificate au fost incluse în dosarul cauzei. Instanța nu a motivat decizia sa pentru a demonstra că respectivele documente erau legate de obiectul procedurii și că includerea lor era esențială. De asemenea, nu a examinat aceste documente în cursul procesului și nu s-a bazat pe ele în hotărârea de condamnare. Nici nu a avut în vedere luarea de măsuri pentru limitarea impactului absenței unei audieri publice, de exemplu, prin restricționarea accesului numai la documentele relevante și prin organizarea doar a unor audieri în camera de consiliu, deși această opțiune era prevăzută în Codul de procedură penală.

În consecință, excluderea publicului din procesul judecat de dl. Izmestyev în fața instanței de fond nu a putut fi considerată justificată.

Curtea a reiterat că o instanță superioară ar putea, în unele cazuri, să rectifice o deficiență de ordin procedural săvârșită în fața primei instanțe, de exemplu, efectuând o revizuire completă a cauzei, astfel încât toate probele să fie produse în prezența învinutului în cadrul unei audieri publice pe baza unor argumente contradictorii. Cu toate acestea, Curtea Supremă a Federației Ruse nu a efectuat acest tip de reexaminare în acest caz și, prin urmare, nu a adus remedii pentru lipsa unei audieri publice în cursul procesului penal în primă instanță. Prin urmare, a existat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție.

Art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie)

Drepturi de vizită și contact cu lumea exterioară

Curtea a observat că în colonia corecțională cu regim special nr. IK-1 (Regiunea Mordovia), dl Izmestyev, în calitate de deținut care executa o pedeapsă cu închisoarea pe viață, a fost supus unui regim strict. În perioada 6 noiembrie 2011 - 25 noiembrie 2013 a reușit să mențină contactul cu lumea exterioară, corespondând în scris. Toate celelalte tipuri de contacte au fost limitate. În plus, rudele sale au putut să-l viziteze personal doar o dată la șase luni. Vizitele au durat cel mult patru ore, numărul vizitatorilor adulți fiind limitat la doi. Fusesse despărțit de vizitatorii săi printr-o despărțire din sticlă, iar un gardian al închisorii era mereu prezent pe toată durata vizitei. Prin urmare, Curtea a considerat că a avut loc o încălcare a dreptului la respectarea vieții private și de familie din cauza restricțiilor privind capacitatea sa de a primi vizite de familie la colonia corecțională, în perioada 6 noiembrie 2011 - 25 noiembrie 2013.

Supraveghere video a celulei

Curtea a menționat că legislația națională invocată ca temei juridic pentru ingerința în dreptul domnului Izmestyev la respectarea vieții sale private era neclară, îndeosebi pentru că nu a permis să se stabilească dacă spațiul de manevră al autorităților interne („marja de apreciere”) cu privire la procedurile de inițiere și verificare a utilizării supravegherii video s-a limitat la ceea ce era „necesar într-o societate democratică”. De asemenea, Curtea a ținut cont de modul în care cele mai înalte instanțe ruse au interpretat dreptul

național. Acesta a menționat că Curtea Constituțională a reținut că plasarea unei persoane condamnate sub supraveghere video a fost consecința condamnării unei persoane la o pedeapsă de închisoare și că această măsură a fost una dintre restricțiile pe care o persoană le-ar putea aștepta dacă a comis cu bună știință o infracțiune. Curtea Supremă a declarat că plasarea unui deținut sub supraveghere video nu impunea adoptarea în prealabil a unei decizii specifice, fiind suficientă numai încunoaștințarea deținutului în cauză (cu privire la măsură).

Guvernul nu a arătat că dispozițiile de drept intern impuneau plasarea domnului Izmestyev sub supraveghere video pe baza unei decizii însoțite de motive explicite, *i.e.* analizând motivele de fapt care ar justifica o astfel de decizie în lumina scopul urmărit, ca măsura să fie limitată în timp sau ca autoritățile penitenciare să fie obligate să își reconsidere în mod regulat meritele. Prin urmare, legea rusă nu era suficient de accesibilă și de previzibilă, întrucât nu a indicat cu îndestulătoare claritate aria de aplicare și modul de exercitare a aprecierii conferită autorităților interne cu privire la supravegherea video a persoanelor condamnate care executau o pedeapsă cu închisoarea. Astfel, dl. Izmestyev nu s-a bucurat de gradul minim de protecție impus de statul de drept într-o societate democratică.

Drept urmare, a existat o încălcare a articolului 8 din Convenție.